בהר ב

א. אין די שבתים וואָס צווישן פסח און שבועות לערנט [1] מען פרקי אבות, יעדן שבת אַ פרק [2].

און וויבאַלד אַז אַלע ענינים פון תורה זיינען בתכלית הדיוק (ובמכ"ש פון דעם וואָס אפילו ענייני העולם זיי־נען ניט באקראי ח"ו, נאָר בהשגחה פרטית), איז מובן, אַז דער פרק וואָס מען לערנט אין דעם באַשטימטן שבת, האָט אַ שייכות אויך צו דער סדרה וואָס מען לייענט דעמאָלט.

פון די משניות פון היינטיקן פרק (ד'), וואָס מ'געפינט אין זייער תוכן אַ שייכות מיוחדת צו דער היינטיקער פ' (בהר), איז די משנה [3]: "ר"מ אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה כו' ", וואָס איר סיום איז "ואם עמלת בתורה הרבה [4], יש שכר הרבה ליתן לך" — בדוגמא צום סיום הסדרה "אני הוי' (וואָס דאָס מיינט, ווי רש"י זאָגט [5]) — נאמן לשלם שכר".

די הבטחה פון שכר פאַר לימוד התורה וקיום המצות אין אַלגעמיין, גענפינט מען אין כמה וכמה סדרות התורה און אין כו"כ משניות (אויך אין מס' אבות [6]). אָבער דער חידוש וואָס איז דאָ איז אינעם סיום פון היינ־טיקער סדרה, באַשטייט אין דעם וואָס "נאמן לשלם שכר": דער אויפטו פון פסוק איז דאָ (ניט דער צוזאָג אַז ס'קומט אים שכר פאַר שמירת שבת און יראת המקדש, נאָר) אַז דער אוי־בערשטער איז "נאמן" צו באַצאָלן, און ניט פאַרמיידן ח"ו, דעם שכר וואָס עס קומט אָט־די וואָס דערפילן די דער־מאָנטע ציווּיים [6*].

על דרך זה איז אויך אין סיום משנה הנ"ל: ר"מ איז דאָ מחדש (ניט אַז פאַרן עמל בתורה הרבה קומט אַ סך שכר, נאָר) אַז "יש שכר הרבה ליתן לך". ד. ה., דער מענטש קען דאָך טראַכטן: אמת טאַקע אים קומט אַ סך שכר פאַר דער גרויסער האַרע־וואַניע; עס קען אָבער געמאָלט זיין ער זאָל דאָס ניט באַקומען אין פולן, ווייל ס'איז גאָר ניט בנמצא אַזויפיל שכר צו געבן אים — איז ר"מ מדגיש און באַווּאָרנט "יש שכר הרבה וכו' ", אַז ער איז פאַראַן אין דער גרויסער מאָס, און במילא איז דער מענטש

---

1) ס' הפרדס לרש"י (בפי' התפילות) וסדור ר"ע גאון — בשם הרב שר שלום גאון (אלא שנאמר שם סתם בשבת). ובסידור אדה"ז (וכ"ה בטואו"ח סי' רצב (וכנ"ל — בשבת סתם). אבודרהם (סוף סדר ימי הע־מר). מקומות שבהערה הבאה): נוהגין לומר פרקי אבות.

2) אבודרהם שם. פרקי משה לאבות בתחלתו. מדרש שמואל לאבות בהקדמה. אדה"ז בסידורו. ובסידור שם (וכ"ה ברמ"א לאו"ח סו"ס רצב. סדור הרמ"ק ועוד) ש"יש נוהגין כך כל שבתות הקיץ" — (עוד מנהגים בזה — ראה מחזור ויטרי סקמ"א. כלבו סו"ס מ'). ולהעיר מכמה מאמרים של כ"ק מו"ח אדמו"ר שנאמ־ו אחרי חגה"ש, שהתחלתם היא משנה שבפרקי אבות שבשבתים אלו.

3) משנה יו"ד.

4) כ"ה בסדור אדה"ז. ובמסכת אבות שנדפסה במשניות, ש"ס וכו' — ליכא תיבת "הרבה" (הראשונה). וראה בשער הכולל דכמה שינויי נוסחאות בפרקי אבות נמצאו בסידור (זה ודהשל"ה).

5) וכ"ה בתו"כ כאן (אני נאמן כו'). 6) סוף פ"ב. ועוד.

*6) וכמה שינויים בפירש"י עה"ת בכ"מ שנאמר בהם "אני הוי'". ולדוגמא: לעיל כב, ל (ובכב, לא — לא פירש כלל). כב, לג. ואכ"מ.

פֿאַרזיכערט צו באַקומען דעם „שכר הרבה“ [7].

דאַרף מען פֿאַרשטיין: וואָס איז דאָ דער „חידוש“ (הן אין פּסוק) אַז דער אויבערשטער איז אַ „נאמן“ צו באַלוינען דעם מענטשן דאָס וואָס אים קומט, און (הן אין דער משנה) אַז דער אויבערשטער האָט דעם געגנגעדיקן שכר הרבה צו באַצאָלן דעם מענטשן וויפל אים קומט?

ב. דער פּסוק „את שבתותי תשמורו גו' אני ה' “ שטייט אויך אין אַ פּריערדיקער סדרה [8], און דאָרט איז רש"י [9] ניט מפרש „נאמן לשלם שכר“, ווי ביי דעם פּסוק שבפּרשתנו. דערפון איז פֿאַרשטאַנדיק, אַז די באַוואַרענישׂ, אַז דער אויבערשטער איז „נאמן לשלם שכר“, פֿאַדערט זיך בלויז ביי דעם פּסוק „את שבתותי תשמורו גו' “ — וועלכער קומט בהמשך צום פּריערדיקן פּסוק „לא תעשו לכם אלילים“ און וואָס ביידע ציוויים זיינען געזאָגט געוואָרן בשייכות צו אַ אידן „הנמכר לנכרי“.

בנוגע אידן בכלל, איז כשם ווי כלפי זיי איז ניטאָ קיין חידוש מיוחד אין דעם ציווי גופא, אַזוי איז אויך דערביי ניטאָ קיין חדוש אַז דער אויבערשטער האָט און ער וועט געבן דעם גאַנצן שכר פֿאַר אויספירן דעם ציווי.

משא"כ ביי אַ נמכר לעכו"ם, וואָס אים דאַרף די תורה באַזונדערס אַנזאָגן „לא תעשו לכם אלילים גו' את שבתותי תשמורו גו' “ — וואָרום אלולי הציווי, וואָלט אַזאַ אייגענער געקענט טראַכטן ביי זיך „הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו“ [10] —

האָט דאָ אויך געקענט זיין אַן אָרט צו מיינען, אַז זייענדיק אַ „נמכר לעכו"ם“ איז ניטא קיין שכר הרבה אום צו געבן אים שכר פֿאַר די ציוויים; דערפֿאַר דאַרף מען זאָגן, אַז מיט „אני ה' “ מיינט דאָ דער פּסוק צו מדגיש זיין, אַז אויך בנוגע צו אים איז דער אויבערשטער נאמן לשלם שכר.

און אין זעלבן אופן איז אויך דער אויפטו פון דער משנה „ואם עמלת בתורה הרבה יש שכר הרבה ליתן לך“: מיט „יש שכר הרבה כו' “ ווערט ניט געמיינט בנוגע צו עמל בתורה בכלל (וואָרום דאַן איז עס קיין חידוש ניט), נאָר בשייכות צו „עמלת בתורה הרבה“ פון אַ סוג מיוחד וועגן וועלכן עס רעדט זיך במשנתנו — פון אַ בעל עסק:

בתחלת המשנה ווערט געזאָגט „הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה“, אַז אויך אַ בעל עסק — אַזאָ וואָס ע"פּ דין מעג ביי אים זיין [11] מלאכתו קבע און תורתו עראי [12] — זאָל ממעט זיין אין

---

7) להעיר מפ"ב מט"ז, שנאמרו שם ב' העניינים: נותנין לך שכר כו' (וגם) ונאמן הוא כו' שישלם לך כו'. — אבל שם החידוש — נותנין וכאן החידוש — יש שכר.

ולהעיר עוד, אשר שם גם במשניות וכו' הגירסא „תורה הרבה“ (ראה לעיל הערה 4).

8) עוד דיוקים במשנה זו — נתבארו בשיחת ש"פ עקב תשכ"ח.

9) קדושים (יט, ל).

10) וכן בתו"כ.

11) תו"כ ורש"י כאן. וראה לקמן הערה 13.

*11) ולכן צ"ל הוראה מיוחדת בזה מר"מ „הוי ממעט כו' “ — כי אין זה פס"ד בהלי' ת"ת — כ"א הוראה נוספת ומדת חסידות (ראה ב"ק ל, א): חסידא כו' מילי דאבות.

12) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג. אבל אין לומר שכוונת המשנה ב„הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה“ הוא „לת"ח שלמד או שדעתו

„עסק" (אייגענע באַשעפטיקונג) און זיך עוסק זיין אין תורה. און ביי דעם „עמלת בתורה הרבה" פון דעם בעל עסק, וואָס דאָס איז דאָך געטאָן לפנים משורת הדין, איז ר"מ מחדש אַז „יש שכר הרבה ליתן לך".

איז עס אָבער שווער צו פאַרשטיין, און אין ביידע פאַלן קען מען פרעגן אַז איפכא מסתברא: אויב ביי שמירת שבת וכו' פון סתם אַ אידן, פון אַ בן־חורין, און ביי לימוד התורה פון אַ יו־שב אוהל (וועלכע זיינען ניט פאַרבונ־דען מיט „עמלת" — מיט אַ באַזונדער באַמיאונג — ניט צו נאָרן זיך, אָדער צו טאָן „במדת חסידות ואהבת התו־רה"[*12]) איז אַ דבר פשוט אַז זיי האָבן און וועלן באַקומען שכר מלא — איז דאָך מכל שכן אַז אין פאַל וועלן אַ נמכר לעכו"ם איז שומר דעם שבת כהלכה (טראָץ דעם וואָס ער האָט אַ סלקא דעתך — אין תורה — אַז „הואיל ורבי אף אני כמותו") און וועלן אַ בעל־עסק איז עמל „בתורה הרבה" דורך ממעט זיין אין זיין „עסק" (הגם ער איז דאָס ניט מחוייב אויסצודאַרפן זיך אין פשוט אַז זיי קומט און זיי זיינען געזיכערט מיטן פולן שכר! ווי קומט עס, וואָס דווקא ביי זיי איז נויטיק צו באַווארענען אַז „נאמן לשלם שכר" און אַז „יש שכר. הרבה ליתן לך"?

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין: פאַר־וואָס זאָל זיין אַ סברא[13] „הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו"?

בנוגע חילול שבת, קען מען עס מסביר זיין: היות אַז ע"פ תורה איז ער משועבד לרבו[14], ער איז מחוייב

יפה כו'" שצריך לעשות תורתו קבע ולחיות חיי צער (שם ה"ג וד') — כי הוראה זו היא בפ"ו דאבות (משנה ד'), משא"כ כאן. וכן מוכח גם מהלשון „ממעט בעסק".

ועפי"ז תובן גם השייכות ד„והוי שפל רוח בפני כל אדם" [שהחידוש בזה הוא בפני כל אדם ממש (פירוש המשניות להרמב"ם. וראה תניא רפ"ל)] ל„הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה" — כי יש מעלה גם בבעלי עסקים על יושבי אהל (כמבואר בלקו"ת שה"ש (מד, סע"ד ואילך) בענין „אמצאך בחוץ"), וזהו שמחדש התנא, שאף שישנם בו ב' המעלות — המעלה דבעלי עסק וגם המעלה דיושבי אהל (שה"ה ממעט בעסק ועוסק בתורה), מ"מ, הוי שפל רוח בפני כל אדם, בין בפני בעלי עסק בין בפני יושבי אהל.

*12) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד.

---

13) במלבי"ם לתו"כ כאן: „שלא ילמוד ממעשה רבו לפרוק מעליו עול מצות.. שהדבר קשה עליו לשמור מצות ה' בהיותו בית עכו"ם". אבל ממה שהכתוב מזהיר רק „לא תעשו לכם אלילים גו' את שבתותי תשמרו גו'" [ואינו מזהיר על שמירת המצות בכלל (אף שיכול להתלמד ממנו לפרוק מעליו עול כל המצות) — ובדוגמת האזהרה (אחרי יח, ג) „כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה גו' וכמעשה ארץ כנען גו' לא תעשו"], וגם ממה שבתו"כ ורש"י כאן מפרט ומונה רק ג"ע * ע"ז וחילול שבת — מוכח, שהכוונה ב„שלא יאמר" היא כמשמעות פשטות הל', שלא יאמר בלבבו ויחשוב שג' דברים אלו הותרו לו. וכ"מ גם מל' התו"כ (לפי כמה דפוסים) „הכתוב מלמד", שצריך לימוד מיוחד שלא יאמר הואיל ורבי כו'.

14) כדמוכח ממה שהכתוב הוצרך ליתן טעם על „ויצא בשנת היובל" „כי לי בנ"י עבדים — שטרי קודם", היינו שגם העכו"ם יש לו שטר (ושעבוד) עליו (ועד שלחד מ"ד (ב"ק קיג, ב) גם גופו קנוי), אלא דמכיון

---

*) הטעם מה שהתו"כ ורש"י מונים גם ג"ע — אף שלא נאמר כאן אזהרה על זה, אינם מזכירים „מקדשי תיראו" הנאמר כאן (ואדרבה — בסמיכות ל„אני הוי"), וכן לאידך גיסא: מכיון שהקס"ד להעבד הוא שיהא מותר גם בג"ע, למה לא הזהיר ע"ז הכתוב כמו שהזהיר על ע"ז ושבת (וכן הטעם למה רש"י משנה הסדר שבגי' דברים אלו מהסדר שבתו"כ) — נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ בהר תשכ"ה.

צו אַרבעטן פאַר אים, און וויבאַלד אַז ביי רבו איז ניטא דער ענין פון שבת און ס׳איז אַ טאָג גלייך מיט אַנדערע טעג[15], קען מען דערפון במילא אַרויסנעמען אַ טעות׳דיקע מסקנא, אַז דער חיוב צו אַרבעטן איז פאַר אים גילטיק אויך שבת. [און נאָך מער: וויבאַלד ער מעג (לפי הטעות) און דאַרף אַרבעטן בשבת בשביל רבו, איז שוין פון אים נפקע געווארן אינגאַנצן[16] דער חיוב פון שמירת שבת*[16] — „אף אני כמותו" — אַז ער מעג שוין מחלל שבת זיין אויך אין פאַל וועט ס׳איז ניט נוגע צו עבודת רבו].

אויך בנוגע גילוי עריות קען זיין אַן ענליכע הסברה: וויבאַלד אַז „להורֿליד וולדות" איז אַ טייל פון עבודת העבד לרבו — וואָס דערפאַר וועלט געזאָגט ביי אַן עבד עברי הנמכר לישׂראל אַז „רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים"[17] — איז דער־ריבער, וויבאַלד דער ישראל הנמכר לעכו״ם מעג און דאַרף[18] נעמען אַ שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים[19], קען זיך אָפּלייגן, אַז ביי אים וועלט נפקע דער גאַנצער איסור פון גילוי עריות (די ערות וואָס אידן זיינען אויסגעטיילט פון ב״נ[20]), און אַזוי ווי רבו — „אף אני כמותו" — איז ער ניט מוזהר אויף די ערות וואָס זיינען מותר לב״נ[21].

ש„שטרי קודם" — לא חל שעבודו של העכו״ם (מלכתחלה) כ״א עד היובל (ראה פרש״י כה, מח).

ומה שגם בנוגע לגאולתו — גם לפני היובל, „לא תבא עליו בעקיפין (רק) מפני חילול השם" (פרש״י שם. ב״ק קיג, סע״א) — הוא לפי שגזילת עכו״ם או הפקעת הלואתו מותר (ראה ב״ק שם). אבל בכ״ז ה״ה קנוי לרבו, ורק שמותר לגזול או להפקיע ממנו.

15) ואדרבה: עכו״ם ששבת חייב מיתה (סנה׳ נח, סע״ב. רמב״ם פ״י מהל׳ מלכים ה״ט).

16) כי — נוסף לזה שאיסור שהותר מכללו קליש (ראה כתובות לב, א) — מכיון שההיתר (לפי הס״ד) לעבוד לרבו בשבת הוא מצד שעבודו אליו, שהגדר דשעבוד עבד הוא שאין לו מציאות לעצמו (ראה בארוכה לקו״ש ח״ה ע׳ 235 ואילך), לכן י״ל (לפי ס״ד זו) שבענינים הנוגעים לעבודת רבו „אף אני כמותו" — גם כשבפו־על אי״ז נוגע לרבו. (משא״כ באיסורים שאינם נוגעים לרבו כלל, לא ישנה ס״ד „אף אני כמותו", וכנ״ל הערה 13).

*16) נוסף על הנ״ל (בהערה הקודמת) בנוגע לכל האיסורין — הרי סברא נוספת לביטול האיסור בנוגע לשבת ע״פ הקס״ד במכילתא (לתשא לא, יד) „הואיל וחללנו מקצתה נחלל את כולה" — שהרי כבר מחולל ועומד וראה רש״י מנחות (עב, רע״ב).

הדעות בחולה שיש בו סכנה האם לכל צרכיו מחללין (הובאו בב״י או״ח רסשכ״ח ד״ה ומ״ש רבנו וכן מכה). ואכ״מ.

---

17) קידושין יד, ב ואילך. מכילתא ורש״י משפטים כא, ד. ספרי ורש״י ראה טו, יח. ובפרט את״ל שגם בשפחה דאינה דאדונו הדין כן. — ראה הערות דלקמן.

18) באם יש לרבו שפחה כנענית (שקו״ט בזה — מנ״ח סוף מצוה מב) וכופהו להוליד ממנה עבדים.

19) ראה המקנה קידושין טז, ב תוד״ה אמר רבא. [ומה שהקשה שם מהא שכתב המהרש״א (גיטין מא, ב) שגם ע״ע מותר בשפחת רבו דוקא ו„גבי נכרי לא שייך שפחה שלו" — (א) ראה נו״ב (נעתק בהערה 21) שכוונת המהרש״א הוא לענין אחר (ב) ראה מנ״ח שם שגם נכרי אפשר שיהי׳ לו שפחה. ואכמ״ל בזה].

20) ראה סנה׳ נז, ב ואילך. רמב״ם הל׳ מלכים פ״ט ה״ה.

21) ראה לעיל הערה 16. — ובדוגמת מה שע״ע (הנמכר לישראל) מותר גם בשפחה שאינה של רבו (אף שהולדות אינם לרבו), כדמוכח בתמורה ל, א.

במהרש״א גיטין שם: „אבל בשפחה כנענית שאינה לרבו של ע״ע אסור בה" (ובקרני ראם שם הקשה עליו ממס׳ תמורה שם). אבל ראה נו״ב מהדו״ת אה״ע סל״א, שכוונת

אַנדערש איז אָבער ביי ע"ז: (א) ווײל אויך אויף רבו איז חל דער איסור פון צו דינען ע"ז, ווארום ס'איז דאָך איינע פון די ז' מצות ב"נ [22], און (ב) ווײל דאָס איז אַ זאַך וואָס האָט לגמרי ניט צו טאָן מיט עבודת רבו. און וויבאַלד אַזוי, פאַרוואָס זאָל זיין אַ וועלכע־ניט־איז נתינת מקום צו מ׳זינען, אַז ער זאָל אויך מעגן דינען ע"ז?

ד. וועט מען עס פאַרשטיין, דורך מקדים זײַן וואָס דער זהר זאָגט (אין אַנפאַנג פון הײַנטיקער סדרה [23]) בנו־גע אַן עבד עברי הנמכר לישראל, אַז עבדים זיינען פטור פון "עול מלכותא דלעילא" און דערפאַר זיינען זיי אויך "פטורין מן המצות".

און דערמיט איז דער זהר מבאר דעם פי' פון "ובשביעית יצא לחפשי חנם" [24], אַז זייענדיק אַן עבד (וואָס פאַרן זמן פון "יצא לחפשי" [25]), איז "כל מה דעביד חנם הוא — בלא עול מלכות שמים". ובדוגמת מ"ש [26] "זכר־נו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם", אַז בעת די אידן זיינען געווען בשעבוד אין מצרים, איז אויף זיי ניט געווען דער "עול דלעילא" — עס איז געווען אינעם אופן פון "חנם".

אין דעם איז אָבער ניט מובן: דאָס וואָס דער זהר זאָגט, אַז עבדים זיינען פטורין פון "עול מלכותא דל־עילא", קען מען דאָס מסביר זיין, אַז זייענדיק אונטערגעוואָרפן דעם עול פון אַ בו"ד, איז במילא ניט בגדר אַז צו דער זעלבער צייט זאָלן זיי גופא אויף זיך טראָגן (בשלמות) אויך דעם עול פון מלכות שמים

[און דאָס איז מתאים מיטן מאמר רז"ל [27] "אזן ששמעה כו' כי לי בנ"י עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו", אַז דערמיט וואָס ער מאַכט זיך פאַרשקלאַפט צו אַן אַנדער "אדון", ער ווערט אַן "עבד לעבדים", ווערט פון אים אַפגעטאָן (כביכול) די עבדות צום אויבערשטן [28]],

ווען עס רעדט זיך אָבער ווענן קיום המצוות אין פועל ממש, איז דאָך אַן עבד עברי, אפילו אַזאַ וואָס איז נמכר לעכו"ם, מחוייב צו מקיים זיין אַלע מצות — ווארום "הואיל ורבי כו' אף אני כמותו" איז דאָך ניט מער ווי אַ קס"ד וואָס תורה איז עס שולל "שלא יאמר"; און אויך דער קס"ד איז בלויז בנוגע צו געציילטע מצות (ג"ע, ע"ז און חילול שבת), אָבער ניט אין באַזוג צו כל המצות [29] — הײַנט וואָס איז

המהרש"א היא שאסור בלי רשות רבו. ע"ש.

22) סנה' נו, ס"א ואילך. רמב"ם שם רפ"ט.

23) קח, א.

24) משפטים כא, ב.

25) ומ"ש "חנם" גבי "ובשביעית יצא לחפשי" הוא, כדמפרש בזהר שם: "ואע"ג דחנם הוו עובדוהי, יצא לחפשי ויהא לי' נייחא". וראה לקמן בשוה"ג הא' להערה 57.

26) בהעלותך יא, ה. ולהעיר מספרי ורש"י שם: חנם מן המצות.

27) קידושין כב, ב (הובא בפרש"י משפטים כא, ה).

28) ומפורש יותר בירושלמי (קידושין פ"א סה"ב): אזן ששמעה מהר סיני לא יהי' לך אלקים אחרים על פני ופירקה מעלי' עומ"ש וקיבלה עלי' עול בו"ד .. אזן ששמעה . . כי לי בנ"י עבדים כו'.

29) בירוש' (ברכות פ"ג ה"ג) אמרו, שמה שעבדים פטורין מק"ש ותפלין הוא לפי "שנאמר שמע ישראל . . ה' אחד את שאין לו אדון אלא הקב"ה יצא העבד שיש לו אדון אחר".

אבל [נוסף לזה שהמדובר שם הוא בנוגע לעבד כנעני, הרי אפי' את"ל (כהדעה שהובאה בניצוצי זהר לזהר שם. ועיין בהגסמן שם) שע"פ הירוש' צ"ל הדין כן גם בע"ע, מ"מ] מובן, שאין ללמוד מזה

דער פשט פון דעם וואס דער זהר זאגט, אז אין עבד עברי הנמכר לישראל איז פטור מן המצות?!

אויך דאַרף מען פאַרשטיין דאס וואס אין זהר ווערט פאַרגליכן דער „שש שנים תזרע שדך גו'" (וואס פאַר דעם „ושבתה הארץ" אין שנה השביעית) צו די „שש שנים יעבוד" פון אין עבד (וואס פאַר „ובשביעית יצא לחפשי"),

ולכאו', וואס פאַר א דמיון איז דאס: אמת טאַקע אז אין די שש שנים, ווען מ'איז פאַרנומען מיט עבודת האדמה, האָט מען ניט אזויפיל צייט זיך אפּ־צוגעבן מיט לימוד התורה און עבודת ה' ווי אין שנת השביעית, וואס דאַן איז „ושבתה הארץ שבת לה' "[30]; פונדעסטוועגן איז דאָך דער איד אויך במשך די שש שנים ניט אונטערגע־ווארפן קיין עול פון א בו"ד, ער איז דאַן ניט קיין „עבד לעבדים" — איז אין וואס קען עס פאַרגליכן ווערן צום פאַל פון „שש שנים יעבוד", וואס דורכן „קנה אדון לעצמו" ווערט ער (כביכול) פטור פון עול מלכות שמים?

ה. וועט עס ווערן פאַרשטאַנדיק, פון דעם וואס דער זהר איז דאָרט ממשיך ומבאר דעם ענין פון עול מל־כות שמים מיט א משל — און דער אַלטער רבי ברענגט עס אין תניא[31] — „כהאי תורא דיהבין עלי' עול בקד־מיתא בגין לאפקא מיני' טב לעלמא.. ה"נ איצטריך לי' לב"נ לקבלא עלי' עומ"ש[32] בקדמיתא . . ואי האי לא אשתכח גבי' לא שריא בי' קדושה".

ולכאורה, וואס ווערט דא אויפגע־קלערט און מבואר דורך גענג דעם משל „כהאי תורא כו' " — און בפרט אז דערפון וואס דער אַלטער רבי איז מעתיק דעם משל אין תניא (אע"פ אז ער איז משמיט כו"כ ענינים שבזהר שם), איז דאָך מובן, אז דערמיט ווערט מבואר אן ענין עיקרי אין דעם ענין פון קבלת עול מלכות שמים?

איז דער ביאור אין דעם:

דער חידוש וואס דער אַלטער רבי טוט אויף אין דעם פרק וואו ער ברענגט דעם משל פון זהר — און וואס דערמיט גופא איז ער אים מפרש — איז דאָך (ניט אז א איד דאַרף בכלל האבן קבעומ"ש — דאס איז א דבר הפשוט: וויבאַלד אז דער שרש צו שס"ה ל"ת איז יראת ה'[33], איז דאָך מובן אז א איד איז מוכרח אין יראה — קב"ע — בכדי ער זאל זיין אויס־געהיט אין שס"ה ל"ת — נאר) אז „אע"פ שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב, אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב ול־פחות צריך לעורר תחלה היראה כו'"[34],

---

לשאר המצות (ושאני ק"ש ותפלין, דמכיון שעניינם הוא „הוי' אחד" — אינם שייכים לעבדים שיש להם אדון אחר), וכמפורש בפרשתנו, שגם עבד הנמכר לעכו"ם מחוייב בשמירת שבת וכו'.

30) ראה ספורנו כה, ב: שתהי' כל השנה הבטלה מעבודת האדמה מוכנת לע־בודתו (דהוי').

31) פמ"א (נז, א).

32) כ"ה בתניא שם. ובזהר שלפנינו: לקבלא עלי' עול בקדמיתא (בהשמטת התיבות „מלכות שמים"). ואפשר אשר (א) אדה"ז מצא גירסא כזו בזהר. (ב) שתיבות אלו הם מאמר המוסגר — שהוסיף אדה"ז לתוס' ביאור, וכמובן מהמשך המאמר שבזהר שם (שלא הובא בתניא) שהכוונה ב„עול" היא לעול מלכות שמים.

33) כמ"ש בתניא פ"ד (וכ"ה ב„פירוש" לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב). וברפמ"א (נעתק להלן בפנים).

34) לשון אדה"ז בתניא רפמ"א.

וגם בהמשך הענין שם (לפני שמביא מאמר הזהר), מדגיש „אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה אינה נקראת בשם

אז אויך צוליב „ועשה טוב" פאדערט זיך קבלת עומ"ש.

דערפאר איז ער אויך דא מעתיק דעם משל „כהאי תורא דיהבין עלי' עול בקדמיתא בגין לאפקא מיני' טב לעלמא", וואס פון דעם משל איז מובן, אז אויך צוליב „ועשה טוב" מוז זיין קב"ע: אזוי ווי „האי תורא" אז דאס וואס „יהבין עלי' עול בקדמיתא" איז עס (ניט בלויז בכדי צו פארהיטן ער זאל ניט שטויסן און ניט מזיק זיין, נאר אויך) „בגין לאפקא מינ' טב לעלמא", אזוי איז אויך דאס וואס „ב"נ אצטריך לקבל עלי' עומ"ש בקדמיתא", איז עס (ניט בלויז בכדי צו באוואָרענען בנוגע צו „ועשה טוב", נאר אויך) ווייל „אי האי לא אשתכח גבי' לא שריא בי' קדושה": אויך די „השראת הקדושה" — דער „גילוי והמשכת אוא"ס ב"ה למטה"[35], וואס קומט דורך מ"ע — קען ביי אים זיין דוקא וועו דער קיום המ"ע איז (אויך) מצד קבלת עול[36].

ו. מען קען נאך אבער פרעגן: דער אלטער רבי איז דאך מעתיק דעם לשון פון נמשל אין זהר „ואי האי לא אש־תכח גבי' לא שריא בי' קדושה", וואס אויך פון דעם אליין איז שוין קלאר, אז אויך צוליב השראת הקדושה וואס קומט דורך קיום מצות עשה פאדערט זיך קב"ע — וואס דארף ער אויך ברענגען דעם משל „כהאי תורא כו'"?

וועט דאס ווערן פארשטאנדיק נאכן מבאר זיין דעם ל' פון אלטן רבי'ן „כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב, אעפ"כ לא די כו'": לכאו' איז דאך דא נויטיק בלויז צו באוואָרענען בנוגע צו „ועשה טוב", אז הגם דער שרש פון ועשה טוב איז אהבה, פונדעסטוועגן איז „לא די' מיט אהבה אליין און מ'דארף (אפילו צוליב ועשה טוב) מעורר זיין אויך יראה. אבער וואס איז דא נוגע די באוואָרענישע פון די ווערטער „אף שהיראה היא שרש לסור מרע"?

נאר דער הסבר אין דעם איז, אז מיט אט־די ווערטער גיט דער אלטער רבי קלאר צו פארשטיין וואס עס ווערט געמיינט דערמיט אז יראה און קב"ע זיינען נויטיק אויך ביי דער עבו־דה פון „ועשה טוב":

וען ער וואלט דא דערמאנט בלויז דעם פרט פון אהבה און „ועשה טוב", וואלט מען דאן געקענט מיינען, אז דא רעדט זיך וועגן א פאל וואו עס פעלט איבערהויפט דער ענין פון קב"ע וירה; און מ'וואלט במילא איינגעלערנט, אז פארוואס איז „לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב" און מ'מוז אנקומען צו קב"ע — ביז אז „ואי האי לא אש־תכח גבי' לא שריא בי' קדושה" — ווייל דער העדר הקב"ע איז סותר צו השראת הקדושה. וואָרום[37] בעת אז

עבודת העבד", שגם לימוד התורה וקיום מ"ע — אף ש„האהבה היא שרש כל רמ"ח מ"ע" — צריכים להיות (לא רק באהבה לבדה, אלא גם) בדרך עבודת עבד.

35) לשון אדה"ז בלקו"ת בלק ע, ג. ושם, שזה נעשה ע"י רמ"ח מ"ע שהם דוגמת „תיקון וסידור כלים נאים", ומל"ת ענינם הוא „לבער הרע" — בדוגמת דירה שעושים למלך בו"ד, אשר (טרם שמסדרים כלים נאים) „צריכים לפנות ההיכל מכל לכלוך וטינוף".

36) להעיר ממרז"ל (זח"א כז, א. ח"ב קסה, ב. ועוד — הובא בלקו"ת שם) „לעבדה זו רמ"ח מ"ע" (ובספרי עקב יא, ג: „לעבדה זה תלמוד"), שגם (לימוד התורה ו)קיום מ"ע, צ"ל באופן ד„לעבדה".

37) כי נוסף לזה שמכיון שהיראה (דוקא) היא שרש לשס"ה ל"ת ובהעדר היראה אפשר שיעבור איזו איסור ח"ו, הרי במילא א"א שתהי' בו השראת הקדושה (כמובן מהמשל

אײנער האָט ניט קײן קב״ע, איז ער דאָך ניט בטל צום אויבערשטן, קען דערײבער אין אים ניט זײן קײן השׂראת הקדושה, ווײל „אין הקב״ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו ית׳ ״ [38].

דערפאַר גיט ער אויך צו די ווערטער „שהיראה היא שרש לסו״מ״, אַז כאָטש ביי אים פעלט ניט די יראה אלס אַ שרש צו סור מרע; עס איז נאָר וואָס זײן עבודה פון ועשה טוב ווערט געטאָן מצד התעוררות האהבה לבדה און ניט מצד קב״ע — פונדעסטוועגן איז דאָס ניט גענוג און אויך אין זײן „ועשה טוב״ איז „אי האי (קב״ע) לא אשתכח גבי׳ לא שריא בי׳ קדושה״ [39].

און בכדי צו מאַכן נאָכמער קלאָר דעם פּי׳ פון „ואי האי לא אשתכח גבי׳ כו׳ ״ — אַז דאָס מיינט (ניט נאָר דעם אופן פון העדר הקב״ע וואו דאָס איז פשוט סותר צו השראת הקדושה, נאָר אויך), אַז צוליב דער השראת הקדושה גופא פאַדערט זיך קב״ע — איז דער אַלטער רבי מעתיק דעם משל „כהאי תורא כו׳ ״ אין וועלכן אָט־דער ענין ווערט אַרויסגעבראַכט און קלאָר אונטערגעשטראָכן, אַז דאָס וואָס „יהבין עלי׳ עול בקדמיתא״ איז עס „בגין לאפקא מיני׳ טב לעלמא״.

און דערמיט ווערט אויך פאַרשטאַנדיק וואָס דער זהר זאָגט אַז עבדים פטורין מן המצות: דער עיקר ענין פון מצות איז כשמם, מצוה מל׳ ציווי, אַז זייער קיום איז מצד דעם באַפּעל. און ווײבאַלד אַז זיי זיינען פטורין פון עומ״ש, זיינען זיי במילא פטור פון „מצות״ — לשון ציווי.

ז. דער טעם וואָס צו דער השראת הקדושה גופא איז נחוץ דער קבלת עומ״ש אויך אין קו פון ועשה טוב, און בשעת דאָס קומט בלויז מצד אהבה איז עס ניט ממשיך השראת הקדושה (הגם אַז ס׳איז דאָ ביי אים קב״ע אינעם קו פון סור מרע):

נברא האָט קיין שום ערך ניט לגבי בורא. און דערפאַר, וועז דער קיום המצות איז בלויז מצד אהבה, וואָס דאָס איז אַ הרגש וועלכער איז פאַרבונדן מיט דער מציאות האוהב [40], מציאות הנברא, דערפאַר קען דער קיום המצות (מיט אהבה — ענינו דהנברא) ניט דערגרייכן צו „גילוי והמשכת אוא״ס ב״ה״ (גילוי הבורא) — ווײבאַלד אַז בורא איז באין ערוך

שבלקו״ת שם, שסידור כלים הנאים הוא דוקא לאחרי פינוי ההיכל מכל לכלוך) — הנה גם העדר הקב״ע מצד עצמו (גם באופן שאין חשש שיעשה איזה איסור ח״ו — ראה לקו״ת מסעי צ, ב. וראה גם „קיצורים לתניא״ ע׳ מג), סותר להשראת הקדושה, כבפנים.

38) תניא פ״ו (יו״ד, ב).

39) ובפרטיות יותר י״ל: בקיום מ״ע עצמם — ב׳ ענינים: א) שקיומם הוא באופן ד„סור מרע״: מכיון ש(גם) המבטל מ״ע הוא מורד במלכותו ית׳ (כמפורש באגה״ת בתחלתו), לכן מקיים הוא את המצוה, כי ביטול מ״ע הוא איסור. ב) שקיום המ״ע הוא מצד ענין החיובי שבזה, העבודה ד„ועשה טוב״.

וזהו שמחדש אדה״ז במש״כ „כי אף שהיראה היא שרש לסו״מ והאהבה לועשה טוב כו׳ ״, שלא רק ה„סור מרע״ שבמ״ע* צ״ל מצד היראה, אלא גם ה„ועשה טוב״ שבהם — אף שהשרש לזה הוא אהבה, בכ״ז, צריך להיות (גם) מצד קב״ע.

40) ראה סה״מ תקס״ב ע׳ רעז. ד״ה שופר חצר״ת (בסה״מ תרצ״ט) פ״י.

*) ובזה יומתק מש״כ „שרש לסור מרע״ ואינו כותב „לשס״ה ל״ת״ כבפ״ד.

העכער פון נברא. דוקא ווען דער קיום המצות איז מצד קבעומ"ש, וואָס קב"ע איז פאַרבונדן (ניט מיט זיין מציאות, נאָר) מיט מציאות ה"מלך" [42], דעמאָלט האָט די מצוה אין זיך, כביכול, דעם כח פון "בורא" און קען במילא פועל זיין "השראת הקדושה".

זאת ועוד יותר: דער גדר פון אַן "עבד" איז, אַז ער איז אינגאַנצן קנוי לרבו [43]; און אויב ער שפירט אין זיך עפעס פון זיין אייגענער מציאות, איז דאָס היפך פון עבדות. און דערי־בער, ווען זיין קיום המצות (פון ועשה טוב) איז "באהבה לבדה", קומט אויס אַז דאָס גופא וואָס ביי אים איז דאָ אַ הרגש פון אהבה (וועלכע איז פאַר־בונדן מיט זיין מציאות והתפשטות), איז עס אין סתירה צום ענין פון קב"ע (כאָטש אַז ביי אים איז דאָ דער קב"ע בנוגע צו סור מרע און ער האָט מורא "שלא למרוד במלכותו ית' ") ובמילא — צו השראת הקדושה. און דערפאַר מוז אויך דער ועשה טוב (ווי אויך די אהבה וואָס איז דער "שרש לועשה טוב"), זיין דורכגעדרונגען מיט קב"ע (אַז אויך זיין אהבת ה' זאָל קומען מצד דעם ציווי "ואהבת את ה' אלקיך" [44]) — אַזוי ווי אַן עבד וואָס האָט ניט קיין מציאות פאַר זיך אוי־סער מציאות האדון.

ח. ע"פ הנ"ל וועט מען אויך פאַר־שטיין דעם פאַרגלייך פון די "שש שנים תזרע גו' " (בשייכות לשמיטה) צו די "שש שנים יעבוד" פון אַן עבד: מצד דער פולשטענדיקער אָפהיינ־גיקייט און איבערגעגעבנקייט פון אַן עבד לגבי זיין אדון, אַז כל מציאותו איז קנוי לרבו, איז כשם ווי ס'איז ניט שייך אַז דער עבד זאָל האָבן אייגענע רצונות (ביז אפי' ניט קיין אהבה צום אדון כנ"ל, סיידן אַז מיט דער אהבה גופא פירט ער אויס אַ ציווי פון אדון) — אַזוי איז אויך לאידך גיסא ניט זיין זאַך צו באַזאָרגן זיך זיינע הצטרכות: אויפן אדון ליגט אַ חיוב צו שפייזן און באַזאָרגן זיין עבד מיט אַלעם נויטיקן [45] — דער עבד אַליין דאַרף זיך פאַר דעם ניט זאָרגן ווייל ער איז אַ טייל פון נכסי האדון.

דערפאַר פאַרגלייכט דער זהר די "שש שנים תזרע גו' " צו די "שש שנים יעבוד" פון אַן עבד וואָס איז פטור פון עומ"ש: וויבאַלד במשך די "שש שנים" זאָגט דער אויבערשטער צו אַ אידן "תזרע שדך" און "תזמור כרמך", אַז דער איד אַליין זאָל זיך זאָרגן פאַר זיין פרנסה

[און הגם אַז די צמיחה פונעם "תזרע" און "תזמור" קומט דאָך אויס־שליסלעך מצד דעם "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה" [46], וויבאַלד אָבער די ברכה פון אויבערשטן איז פאַרט אַנגעטאָן און ווערט אויסגעדריקט דווקא "בכל אשר תעשה" (און בפרט, אַז מצד דעם העלם והסתר קען נאָך זיין אַ מקום לטעות אַז "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" [47]) —

41) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 233 ואילך.

42) ראה אוה"ת פנחס ע' א'ריא, שזהו הטעם למ"ש בכתהאריז"ל שקודם ק"ש צ"ל הריני מקבל עלי מצות ואהבת כו'. עיי"ש.

43) תו"כ פרשתנו כה, גג. (פרש"י שם, נד — לפי כמה גירסאות). רמב"ם הל' עבדים רפ"ג.

44) ראה טו, יח.

45) עקב ח, יז. וראה דרמ"צ (ח, א. קו, א) שזהו הטעם למה שצ"ל "בכל אשר תעשה".

ניט ווי בשנה השביעית ווען דער „וצויתי את ברכתי גו׳ “ [46] איז בגילוי און ניט מלובש אין לבושי הטבע (וואָרום מצד הטבע איז וויבאַלד אַז „לא נזרע ולא נאסוף גו׳“, קען אויפ־קומען די שאלה (ביז אַז אפילו תורה גיט אַן אָרט אויף דער שאלה) „וכי תאמרו מה נאכל“ [47]) —

קומט דאָך אויס, אַז אין די „שש שנים“ בדוגמא צו די „שש שנים יע־בוד“, האָט דער אויבערשטער אַראָפ־געזונדען כביכול זיין אדנות פון דעם אידן און אים אַריינגעשטעלט ברשות עצמו, אַז ער אַליין דאַרף אַרבעטן פאַר זיין פרנסה [48] — כאָטש אַז אַן אדון איז מחוייב לזון את עבדו — וויל די אדנות איז ניט בגילוי.

ט. הגם אַז אין די „שש שנים“ איז דער „וברכך ה׳ אלקיך“ מלובש און נעלם אינעם „כל אשר תעשה“, אין לבושי הטבע, אעפ״כ, וויבאַלד אַז אויף אידן ווערט געזאָגט „כי חלק הוי׳ עמו“ [49], אַז זיי זיינען אַ חלק פון הוי׳ (הי׳ הוה ויהי׳ כאחד [50]) שלמעלה מהטבע — דערפאַר זיינען ביי זיי די לבושי הטבע ניט מעלים אויף אַזויפיל אפילו אין משך פון די „שש שנים“ וועלן תורה זאָגט אַז עס דאַרף זיין „תזרע“ און „תזמור“; ד. ה., אַז אויך אין טבע דערהערן אידן דעם למעלה מהטבע.

וואָס דאָס איז דער חילוק צווישן דער השפעה מלמעלה צו אידן, און די השפעה צו אוה״ע, להבדיל: די אומות העולם, וויבאַלד זיי זיינען מקבל זייער השפעה פון די כוכבים ומזלות (און פון די ע׳ שרים) „אשר חלק ה׳ גו׳ לכל העמים“ [51] — לגבי זיי איז טאַקע טבע אַ העלם והסתר באמת. [וואָס דאָס איז דער טעם וואָס ב״נ זיינען ניט מוזהר אויף „שיתוף“ [52] — הגם אַז די כו״מ זיינען ביים אויבערשטן נאָר „כגרזן ביד החוצב“ — ווייל מחמת דעם וואָס „חלק ה׳ להם“, גיט עס אַן אָרט אַז לגבי די ב״נ זאָלן די כו״מ (און שרים) אויס־קוקן עכ״פ ווי שותפים וואָס האָבן (כביכול) אַ דיעה אין דער השפעה אלקית [53]].

משא״כ אידן זיינען מוזהר על השי־תוף. וואָרום הגם אַז אויך די השפעה צו אידן קומט אין אַן אופן פון „ממגד תבואות שמש גו׳“ [54] — הערט זיך אָבער ביי זיי בגילוי ווי דער שמש וירח וכו׳ זיינען נאָר כגרזן ביד החוצב, און אַז די השפעה קומט פון אוי־בערשטן.

יו״ד. עפ״ז וועט מען אויך פאַר־שטיין ווי עס קען זיין אַ ס״ד „הואיל ורבי עובד ע״ז אף אני כמותו“:

---

46) פרשתנו כה, כא.

47) שם, כ.

48) ונוסף לזה: מכיון שלית אתר פנוי מיני׳, הרי גם עשיית המלאכה עצמה — כשעומד לפני המלך מלכו של עולם, היא מרידה. ובמכ״ש ממחוי במחוג (חגיגה ה, ב). — ומה שהאדם מותר בעשיית מלאכה, היינו לפי שמצד ההעלם וכו׳ אינו כעומד לפני המלך (דרמ״צ ח, א (וראה גם לקו״ש ח״א פ׳ ויקהל) — לענין ששת ימי החול. וראה רש״י פרשתנו כה, ב).

49) האזינו לב, ט. וראה אגה״ת פ״ד.

50) זח״ג רנז, סע״ב. שעהיוה״א פ״ז (פב, א).

51) ואתחנן ד, יט. וראה רמ״ז ר״פ האזינו. דרמ״צ מצות אחדות ה׳.

52) נסמן בסה״מ מלוקט ח״א ע׳ ל. ד״ה מים רבים תש״ז (סה״מ מלוקט שם ע׳ נב ואילך). ובכ״מ.

53) ראה בארוכה ד״ה מים רבים שם ובהנסמן שם.

54) ברכה לג, יד.

וויבאַלד אַז די השפעת הפרנסה צום עבד קומט אינגאַנצן דורך זיין אדון — וכנ"ל אַז ער איז מחוייב ע"פ תורה לזון את עבדו (ביז אַז אויב דער עבד אַליין טוט עס פאַר זיך, איז עס גאָר היפך ענין העבדות, כנ"ל) — ובמילא קען דאָך ביי אים אויפקומען אַ סברא "הואיל ורבי עובד ע"ז": וויבאַלד עס זיינען דאָ ענינים פון ע"ז אין וועלכע "רבי" איז מותר (כנ"ל דער ענין השיתוף אויף וואָס זיין אדון איז ניט מוזהר, ווייל לגבי אים זיינען די כו"מ טאַקע כאילו ווי שותפים), און היות אַז זיין השפעה קומט ע"י רבו — איז "אף אני כמוהו", אַז אויך די השפעה צו אים קומט (ע"י רבו ו)כאילו דורכן שיתוף פון די כו"מ — עבודה זרה.

און דאָס איז דער אופֿטו אינעם אַנזאָג פון תורה "לא תעשו לכם אלילים גו'", אַז אַ איד, אין וועלכן מצב ער זאָל ניט שטיין — איז ער "חלק הוי'": דער חילוק איז נאָר בנוגע העלם וגילוי, אַז בשנה השביעית איז "וצויתי את ברכתי" בתכלית הגילוי; אין די "שש שנים" איז דער "וברכך ה' אלקיך" מלובש און נעלם אין "בכל אשר תעשה"; און ביי אַ נמכר לעכו"ם איז די ברכת ה' מלובש אין נאָר אַ גרעבערן לבוש, ביז אַז זיין פרנסה (בגילוי) קומט דורך אַרבעט פאַר אַ גוי (און אפי' נאָך נידעריקער דערפון — אַ "נמכר לעקר" — דורך וועלכן אַ חוטב עצים און שואב מים פאַר ע"ז[55]). דאָס איז אָבער נאָר אַ לבוש חיצוני, בפנימיותו אָבער איז די השפעה פון ה'[56] שלמע' מהטבע[57].

יא. ע"פ הנ"ל וועט אויך פאַרשטאַנדיק ווערן, וואָס דוקא ביי דעם קיום הציווי פון "לא תעשו לכם

---

55) רש"י פרשתנו כה, מז.

56) וה"ז בפשטות — ענין ברכות הנהנין ותוכנן.

57) ועפ"ז תובן השייכות דסיום הסדרה לתחלתה — כי גם החידוש שבחלק הסדרה הוא, שהזריעה וכו' שבהשש שנים תהי' באופן שלא תסתור ל"ושבתה הארץ" בשביעית*.

וזוהי גם השייכות של תחלת הסדרה וסיומה ל"בהר" — שהשם (ע"פ תורה, או ע"פ מנהג ישראל) הסדרה מורה על תוכן כל הענינים שבה — כי החיבור של ב' ההפכים: העלם והסתר של הטבע (שבשש שנים תזרע ובפרט בנמכר לעכו"ם), ועם זה — ובשנה השביעית שבת שבתון; לא תעשו וגו', הוא מ"הר סיני" דמכיך מכל טוריא (מדרש תהלים סח, יז (הוצאת בובר). וראה ג"כ מגילה כט, א), שגם ב"הר" המורה על הגבהה והתנשאות — יהי' "מכיך"**.

---

*) ובזה יובן מ"ש "שש שנים תזרע גו'" — דלכאורה מיותר. וגם למה נאמר כתוב זה בענייני שביעית (בין "ושבתה הארץ גו'" ל"ובשנה השביעית גו'") — כי החידוש שב"שש שנים תזרע גו'" הוא, שאף שתזרע, מ"מ יהי' זה באופן שאח"כ יבא ל"שבת שבתון". (ובדוגמת מ"ש "חנם" גבי "ובשביעית יצא לחפשי" — ראה לעיל הערה 25).

**) וזהו גם מה שמדגיש אזה"ז בפמ"א, שמאמר הזהר הוא בפי' בהר —

(דשלשה אופנים בזה (בתניא): זוהר סתם, בהוספת הפרשה, בציון העמוד. לדוגמא (דכל הג')— פ"א ורפ"ב)

כי גם בתניא שם, מדובר בענין חיבור ב' הפכים: אהבה, שהיא הרגש עצמו — הגבהה ד"הר", ובכ"ז — ביטול דקב"ע, "מכיך".

אלילים גו׳״ און ״את שבתותי תשמורו גו׳״, וואו עס רעדט זיך וועגן אַ ״נמכר לעכו״ם״, דאַרף דער פסוק מחדש זיין ״אני הוי׳ — נאמן לשלם שכר״:

דער שכר פון מצות איז (ניט קיין זייטיגע זאַך, מיט וועלכער מען באַלוינט דעם מענטשן פאַר דער מצוה וואָס ער האָט געטאָן, נאָר) אַ דיר־עקטע תוצאה פון די מצוה גופא[58], און ווי דער אַלטער רבי זאָגט[59] ״כי הגורם שכר המצוה הוא המצוה בעצמה״.

אָבער אין שכר המצות גופא זייַנען פאַראַן צוויי ענינים: א) דער ווערן פון דער מציאות פון דעם שכר, וואָס ווערט געשאַפן דורך דער עשיית המצוה. און ב) דער תשלום השכר, די באַלוינונג וואָס ווערט געצאָלט און קומט אַן צום מענטשן.

בנוגע אַלע מצות איז אַ דבר פשוט, אַז: א) דורך קיום המצוה ווערט אויפגעטאָן (למעלה) שכר המצוה. ב) דער שכר קומט אַן צום אדם המקיים את המצוה. בעת עס רעדט זיך אָבער וועגן דעם ציווי ״לא תעשו לכם אלילים גו׳ את שבתותי תשמרו״ וואָס איז געזאָגט געווארן צו אַ נמכר לעכו״ם; צו אַזאַ וואָס בגילוי שטייט ער אין אַ מצב פון ״אני כמותו״, אַז ער איז מקבל זיין השפעה דורך רבו (און ניט פון הוי׳ שלמעלה מהטבע) —

קען ער דעריבער טראַכטן ביי זיך: וויבאַלד אַז תורה זאָגט מיר אַן ״לא תעשו לכם אלילים גו׳ את שבתותי תשמרו״, איז טאַקע אַ זיכערע זאַך אַז דורך מיין מקיים זיין אַט־די מצוה, וועט זיך אויפטאָן דער ענין פון שכר; ס׳איז אָבער דאָ אַן ארט צו אַננעמען, אַז דער דאָזיגער שכר זאָל מיר ניט ״אָפגעצאָלט״ ווערן, זאָל מיר ניט דערגרייכן. וואָרום וויבאַלד אַז לויט מיין מצב איז ״אני כמותו״, היינט ווי איז מעגליך אַז דער שכר וואָס טוט זיך אויף דורך ניט דינען ע״ז און שמירת שבת (וואָס דאָס איז דער גילוי פון הוי׳ שלמעלה מהטבע וועלכער איז שייך דווקא צו אידן) זאָל אַנקומען צו מיר, און נאָך בגילוי?

אויף דעם זאָגט דער פסוק ״אני ה׳ — נאמן לשלם שכר״: מצד דער מדריגה פון ה׳ אַליין, וואָס אויך ה׳ איז בלויז אַ שם (אע״פ וואָס צווישן שמות גופא איז ער דער שם העצם, שם המפורש[60], שם המיוחד וכו׳[61]), קען ער טאַקע ניט נמשך ווערן בגלוי צו אַזאַ אידן וואָס נמכר לעכו״ם. און דערפאַר איז מצד תורה פאַראַן אַן ארט אויפן ס״ד ״הואיל ורבי כו׳ אף אני כמותו״ — כאָטש אַז ״חלק ה׳ עמו״ — ווייל ביי דעם אידן וואָס נמכר לעכו״ם, איז דער שם הוי׳ ניט מאיר בגילוי.

אָבער דורך דעם וואָס ער איז מקיים דעם ציווי (וואָס מצות דערלאַנגען אין עצמות) לא תעשו גו׳

58) הדיעות בזה ראה של״ה בית אחרון (יב, א־ב).

59) תניא רפל״ז. ובפל״ט (נג, א): שמשכרה (דהמצוה) נדע מהותה ומדרגתה.

60) שזהו עוד יותר מהתואר שם המיוחד — ראה כס״מ לרמב״ם הל׳ ע״ז פ״ב ה״ו.

61) סוטה (לח, א). סנהדרין גו, א ואילך. ביאור ג׳ תוארים אלה — ראה פרדס שי״ט בתחלתו.

את שבתותי תשמרו, דאָס רירט אָן אין „אני הוי׳". און וויבאַלד אַז מצד דעם „אני", מצד עצמות, איז ניטאָ קיין הגבלות — קומט דעריבער דער שכר אָן אויך צו דעם נמכר לעכו״ם.

יב. עד״ז איז אויך בנוגע צו דער הבטחה „יש שכר הרבה ליתן לך", וואָס ר״מ זאָגט דעם אידן וואָס איז „ממעט בעסק" און אַנשטאָט דעם איז ער זיך עוסק בתורה — אַז וויבאַלד ער שטייט אין אַזאַ דרגא וואָס מצד מעמדו ומצבו איז ע״פ שו״ע איז ער אַ בעל־עסק[62] (און אויך די הוראת המשנה איז ניט ער זאָל אויפהערן זיין אַ בעל־עסק און ווערן אַ יושב אוהל, נאָר ער זאָל בלויז ממעט זיין בעסק); ער שטייט ניט אין דער דרגא פון די „עושין רצונו של מקום" וועגן וועלכע עס רעדט די גמרא „אין ברכות, וואָס זייער עבודה איז בכל מאדך[63], וועלכע זיינען אינגאַנצן איבערגעגעבן צו תורה און זייער פרנסה ווערט זיי נמשך אין אַן אופן שלמעלה מהטבע[64] (בדוגמת „ועמדו זרים ורעו צאנכם" וואָס וועט זיין לע״ל) —

קען ער טראַכטן ביי זיך, אַז דער „עמל בתורה": א) האָט ניט קיין „שכר" — אַ מסובב בגדר שכר — ווייל עס איז העכער פון דעם[65], ב) עס קען צו עם במעמדו ומצבו ניט דערגרייכן, ווייל דאָס איז לגמרי העכער פון דעם, העכער פאַר „זמן און מקום"[66].

זאָגט ר׳ מאיר: א) „יש שכר הרבה" ב) „ליתן לך",

וואָרום מצד עצמות, וואָס ער איז ניט מוגדר אין קיינע הגדרות ח״ו, ניט אין גדר פון גבול און אויך ניט אין גדר פון בל״ג, איז פאַראַן דער „שכר הרבה" און עס איז אויך „ליתן לך".

משיחות ש״פ בהו״ב תשכ״ד
וש״פ עקב תשכ״ח)

---

62) ראה קו״א להל׳ ת״ת שם (קרוב לסופו): ואדרבה, מוטב שירבה בסחורה להחזיק ת״ת.
63) ברכות לה, ב.
64) ראה רמב״ם סוף הל׳ שמיטה ויובל.
65) עיין ברכות (לד, ב): כל הגביאים כולן לא נתנבאו אלא כו׳ אבל כו׳ עין לא ראתה אלקים זולתך כו׳ רשב״נ אמר זה עדן כו׳ (ובאוה״ת להצ״צ עה״פ ישעי׳ סד, ג).
66) ע״ד מרז״ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. וראה אגה״ק ס״ג.